

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОПЕРЕДНЯ КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Оржинська Е. І.

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну та запровадження воєнного стану оголило проблеми основ національної безпеки України. Зокрема оновилися способи співробітництва з ворогом, способи сприяння у здійсненні агресивних дій проти основ національної безпеки України, в тому числі і надання ворогу допомоги під час підготовки та проведення військової агресії.

Тому, на сьогоднішній день в Україні дуже гостро відчувається необхідність протидії загрозам національній безпеці України не лише у сфері оборони держави від Російської військової агресії але і у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки.

Національна безпека є багатоаспектним і надто складним юридичним поняттям, оскільки містить значну кількість взаємообумовлених елементів, що співвідносяться між собою як загальне і спеціальне, первинне і другорядне¹.

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки є одними із найтяжчих з передбачених чинним Кримінальним кодексом України. Вказане пов'язане з тим, що зазначена категорія кримінальних правопорушень посягають не лише на державну, конституційну безпеку, на національну безпеку загалом, а й на національні інтереси України, які включають в себе громадську безпеку і порядок, життя та здоров'я людини та громадянина тощо.

Небезпечність кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки полягає не лише у посяганні на державу – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища (виникнення надзвичайних ситуацій екологічного, техногенного

¹ Чорний Р. Л. Проблеми поняття злочинів, передбачених у розділі I Особливої частини КК України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2013. № . 2. С. 350.

характеру тощо), на суспільство – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку, але і на людину та громадянина загалом, на їх життя і гідність, на конституційні права і свободи, на безпечні умови життєдіяльності.

Все вищеперелічене визначає родові об'єкти відповідних складів кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки.

Аналізуючи перший розділ Особливої частини Кримінального кодексу України не можливо не помітити, що до 2014 року в ньому не було жодних змін та доповнень. Із загостренням військового конфлікту на Сході України у 2014 році збільшилась кількість кримінальних посягань на національну безпеку України. Саме у 2014 році аналізований нами розділ Кримінального кодексу України (далі – КК України) зазнав перших змін та доповнень, зокрема стосовно збільшення відповідальності в санкціях певних статей та в частині криміналізації фінансування дій, вчинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України) та перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України).

Наступні суттєві зміни відбулись у 2022 році. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» та Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» криміналізовано колабораційну діяльність (стаття 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (стаття 111-2 КК України) та несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань,

вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 114 – 1 КК України)².

Проте, нажаль, криміналізація колабораційної діяльності, пособництво державі – агресору не зменшило кількість посягань на основи національної безпеки саме в такий спосіб. Так, за даними офісу Генерального прокурора, з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (станом на 08.08.2022 року) виявлено 12843 кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, зокрема, правоохоронці зареєстрували 1532 кримінальних проваджень за ст. 111 КК України (державна зрада), 1817 за ст. 111-1 ККУ (колабораційна діяльність) та 117 за ст. 111-2 ККУ (пособництво державі-агресору)³.

Криміналістика як наука одним із завдань якої є сприяння правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю шляхом розробки та удосконалювання організаційних, тактичних і методичних основ досудового і судового слідства, зобов'язана дослідити та надати рекомендації методологічного та практичного характеру за для швидкого та ефективного досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері посягань на основи національної безпеки України.

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 No 2108-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022). Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14.04.2022 No 2198-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022). Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану. Закон України від 24.03.2022 No 2160-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

³ Сайт Офісу Генерального прокурора. URL <https://www.gp.gov.ua/>

Вищенаведене і актуалізує тему нашого дослідження, а саме вивчення та узагальнення елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності.

1. Структура криміналістичної характеристики колабораційної діяльності

Криміналістична характеристика кримінального правопорушення є одним із центральних елементів криміналістичної методики. Так із самого початку процесу формування методики розслідування певного виду кримінального правопорушення відчувається певна необхідність надання певної системи узагальнених відомостей про найбільш виразні ознаки даного виду кримінального правопорушення, що має передувати безпосередньо розробці комплексів методичних рекомендацій. На різних етапах становлення методики науковці-криміналісти вирішують це питання по-різному. На підставі аналізу й узагальнення різних методологічних підходів до визначення вихідних засад побудови системи окремої методики досудового розслідування переважна більшість науковців схиляється до думки, що основою побудови окремих методик є криміналістична характеристика кримінального правопорушення⁴.

Криміналістична характеристика – це інформаційна система, що складається з криміналістично важливих і закономірно взаємозалежних ознак, виявлених у процесі узагальнення практики досудового розслідування і досудового розгляду певної категорії кримінальних правопорушень і виражених у певній їх сукупності, виділений відповідно до об'єктивно діючих закономірностей.

До того ж, криміналістична характеристика кримінального правопорушення являє собою абстрактне наукове поняття, саме в такому значенні вона використовується в криміналістиці. Її можна розглядати як імовірну модель і відповідно використовувати слідчим лише в якості орієнтуючої інформації⁵.

Під час дослідження криміналістичної характеристики кримінального правопорушення необхідно використовувати диференційований комплексно-цільовий підхід. Який складається з різних рівнів (виходячи із ступеня загальності аналізованого

⁴ Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений. Харьков. 1965. с. 25.

⁵ Оржинська Е.І. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. *Jurnalul juridictional: teorie și practică*. 2021, № 1 (47). С. 101.

поняття): типового – як розроблену на підставі узагальнення слідчої та судової практики, сукупність відомостей про криміналістичні ознаки (особливості) певного виду чи групи кримінальних правопорушень, які сприяють досудовому розслідуванню; індивідуального (одиночного, окремого) – як сукупність криміналістичної інформації, що відображає взаємопов'язані ознаки конкретного кримінального правопорушення⁶.

Криміналістична характеристика, як єдине ціле має практичне значення лише в тих випадках, коли встановлені кореляційні зв'язки та залежності між її елементами. Дані про вказані залежності можуть служити підґрунтям для побудови типових версій в конкретних справах. В цьому полягає практичне значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень.

Похідним поняттям від криміналістичної характеристики кримінального правопорушення є криміналістична характеристика конкретного кримінального правопорушення.

Однак, необхідно відмітити, що якісне розслідування закінчується отриманням достатньо повної та детальної криміналістичної характеристики конкретного кримінального правопорушення.

Тому є важливим наукове дослідження та комплексне вивчення і розв'язання проблем які пов'язані з методикою досудового розслідування колабораційної діяльності. Наукове криміналістичне пізнання відбувається через відповідну дослідницьку діяльність, об'єктами якої є злочинна діяльність та діяльність із досудового розслідування і попередження кримінальних правопорушень. Результатами наукової криміналістичної діяльності є розробка теоретичних положень, рекомендацій з окремих методичних, організаційних або тактичних аспектів практичної криміналістичної діяльності⁷.

Як структурні елементи в понятті криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень пропонувалося включати дані про спосіб вчинення, характерні сліди, що залишаються на місці кримінального правопорушення (С. П. Мітрічев, О. М. Колесніченко), механізм злочинного діяння

⁶ Весельский В. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 113

⁷ Оржинська Е.І. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. *Jurnalul juridicnational: teorie și practică*. 2021, № 1 (47). С. 100

(М. П. Яблоков), обстановку вчинення (М. П. Яблоков, В. Г. Танасевич), типові кримінальні ситуації (І. Ф. Пантелєєв, В. В. Радаєв), осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення даної категорії (В. О. Образцов, М. О. Селіванов), предмети посягання (О. М. Колесніченко, Г. А. Матусовський), особа потерпілого (О. М. Колесніченко, М. П. Яблоков), слідчу ситуацію (В. К. Гавло, С. І. Винокуров), поширеність розглянутих кримінальних правопорушень (І. Ф. Герасимов), обставини, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень (В. Г. Танасевич), наслідки кримінальних правопорушень (Г. А. Матусовський, І. Ф. Пантелєєв), характерні мотиви (В. А. Ледащев), характеристику вихідної інформації (Р. С. Белкін), обставини, що полягають у доказуванні (В. Г. Танасевич), переваги та недоліки розкриття даного виду кримінального правопорушення (В. К. Гавло) та ін. Але більшість авторів на даній період часу називають 4 – 5 елементів криміналістичної характеристики: предмет злочинного посягання, спосіб вчинення кримінального правопорушення, особу кримінального правопорушника, різні сліди та обставини вчинення кримінального правопорушення⁸.

Під час розробки окремих криміналістичних методик йдуть саме цим шляхом: описують типові способи вчинення кримінального правопорушення, та ознаки які дозволяють судити про те, які сліди вони залишають.

Криміналістична характеристика, акумулюючи значні комплекси об'єктивних даних стосовно різних аспектів злочинної діяльності певного виду, систематизує їх та видає у вигляді програмованого знання, яке є важливим елементом у структурі окремої методики досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Загально визначено, що безпосереднє практичне значення для досудового розслідування і для теорії криміналістики має типова криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, головними чином, видова і групова, оскільки взаємозв'язок ознак, які характеризують криміналістичні особливості злочинів саме у межах виду чи групи, має певні закономірності. Вказана характеристика виду (групи) кримінальних правопорушень складається на основі узагальнення характеристик конкретних кримінальних

⁸ Соколова Я.А. К вопросу об элементах криминалистической характеристики преступлений, связанных с незаконным лишением свободы. *Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий наук. збірник* / Під ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац. юр. академія України. 1999 Вип. 37. С. 225

правопорушень даного типу і акумулює чітку інформацію про час, місце, обставини, спосіб та інші деталі його вчинення, особу обвинуваченого та інших учасників кримінального процесу.

Іншими словами, саме криміналістичні характеристики виду чи різновиду (групи) кримінальних правопорушень можуть і повинні стати орієнтиром для встановлення і конкретизації даних, які складають у сукупності криміналістичну характеристику кримінального правопорушення з конкретної справи, орієнтиром у виявленні та дослідженні у ній доказів.

Названа характеристика будь-якого кримінального правопорушення, виду, групи складається з різних взаємопов'язаних між собою структурних елементів, які в комплексі становлять єдину систему характерних криміналістичних ознак (особливостей) одного злочинного посягання, їх виду (групи). Критерієм виділення таких елементів слугуватиме здатність різних явищ, подій і фактів, пов'язаних із кримінальним правопорушенням, залишати різного роду сліди (наслідки), які можуть бути об'єктом криміналістичного дослідження і характеризувати інші сторони злочинної діяльності⁹.

Вважаємо, що до елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності можна віднести: дані про спосіб, знаряддя, засоби, час, місце, обстановку, сліди, механізм вчинення кримінального правопорушення, особу кримінального правопорушника.

Треба зауважити, що ієрархія елементів криміналістичної характеристики може змінюватися в залежності від виду кримінального правопорушення, мова, безперечно, йде не про формальне розташування окремого елемента в її структурі, а про фактичні умовиводи, якими виступають один або декілька «базових» елементів, якісних ознак, які обумовлюють основні закономірності його розкриття. Так, вважаємо, що у колабораційній діяльності на перший план поряд зі способом вчинення кримінального правопорушення, виступає особа злочинця, яка відповідно притягує всі інші елементи криміналістичної характеристики, в першу чергу проблему мотивів і їх цільовий зміст.

Тобто, криміналістична характеристика колабористичної діяльності як основа побудови вихідних засад системи методологічних рекомендацій щодо досудового розслідування цього

⁹ Оржинська Е.І. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. *Jurnalul juridicnational: teorie și practică*. 2021, № 1 (47). С. 100.

кримінального правопорушення посідає важливе місце у науці і практичній діяльності. До елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності нами віднесено: дані про спосіб вчинення, знаряддя, засоби, час, місце, обстановку, сліди, механізм вчинення кримінального правопорушення, особу кримінального правопорушника.

2. Спосіб вчинення колабораційної діяльності

Дані про спосіб вчинення й приховування кримінального правопорушення – центральна частина криміналістичної характеристики, оскільки саме вони відбивають функціональний бік злочинної діяльності. Ці дані включають не тільки суто операціональні відомості, яким шляхом готується, вчиняється та приховується кримінальне правопорушення, але й дані про те, як дії злочинця відбиваються у навколишньому середовищі.

Значення даних про спосіб злочину для його розслідування було відмічено в криміналістичній літературі, ще в 20 – 30-і роки. Пізніше, завдяки дослідженням В. П. Колмакова, Г. В. Мудьогіна, О. М. Колесніченко, Г. Г. Зуйкова, І. Ш. Жорданія, Г. А. Густова, К. Ф. Скворцова та інших вчених, вчення про спосіб кримінального правопорушення стає однією з окремих криміналістичних теорій, обов'язковим елементом більшості окремих методик розслідування. І це цілком обґрунтовано. Пізнання сутності і обставин здійсненого кримінального правопорушення ретроспективне. Воно вимагає виявлення джерел інформації про розслідувану подію, аналізу і синтезу одержаних даних, їх розшифровки й оцінки для послідовного проникнення в суть такої події. При цьому, слідчий, як правило, здійснює процес пізнання в зворотній хронологічній послідовності: від слідів та наслідків кримінального правопорушення – до способу вчинення, від способу дій злочинця – до інших обставин кримінального правопорушення і особистості злочинця. Потрібно враховувати і те, що при виявленні і дослідженні слідів способів вчинення кримінального правопорушення виступає об'єктом пізнання, а встановлений спосіб стає засобом пізнання інших обставин злочинної дії. Пізнанню способів діяльності з підготовки, здійснення і приховування кримінальних правопорушень сприяє і той факт, що вони в умисних злочинах не є наслідком збігу випадкових обставин чи довільних дій злочинця. У злочинній діяльності, як і в будь-якій іншій, свідомій діяльності людини треба відзначити елементи навичок, звичок, фактори, що зумовлюють необхідність діяти,

чинити що-небудь відповідним способом, а також і можливості вільного індивідуального вибору, який де термінується психологічними, фізичними, фізіологічними і соціальними властивостями особистості. Іншими словами, вибір способу злочинних дій, обумовлюється об'єктивними і суб'єктивними факторами, що дозволяє при встановленні способу вчинення кримінального правопорушення чи окремих його елементів робити висновки щодо обстановки, об'єкта і предмета посягання, а також особистості кримінального правопорушника¹⁰.

Вивчення даних про способи вчинення колабораційної діяльності в подальшому сприятимуть розвитку криміналістичної тактики і методики розслідування даного виду кримінального правопорушення. Спосіб розглядається як джерело інформації, необхідної для формування тактичних, методичних і технічних засобів і прийомів розкриття кримінального правопорушення.

Слід враховувати й те, що спосіб вчинення кримінального правопорушення береться до уваги судом для індивідуалізації покарання винного, оскільки він характеризує не тільки сам вчинок, а й суб'єкта злочину. Для кримінальних правопорушень з прямим умислом спосіб їх вчинення є основним елементом їхньої криміналістичної характеристики¹¹.

Традиційно вважається, що спосіб вчинення кримінального правопорушення є найбільш криміналістично важливим елементом, але його аналіз крізь призму особистісних якостей злочинця, який вибирає саме цей вид злочинного посягання, що проявляється в відповідності мотивам, цілям його вчинення, дозволяє зробити висновок: в обстановці вчинення кримінального правопорушення відображається не тільки спосіб його вчинення, але і особливості особистості кримінального правопорушника¹². При цьому вирішальну роль в колабораційній діяльності відіграє наявність домінуючого взаємозв'язку «особа кримінального правопорушника – мотив – спосіб». Крім того закон (диспозиція ст. 111-1 КК України)

¹⁰ Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: Монографія. Одеська національна юридична академія. Одеса: Фенікс, 2007. С. 73.

¹¹ Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., перероблене і доповнене. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. С. 448.

¹² Кузнецов А.Г., Иванов Л.Н., Волков А.С. Роль всестороннього изучения личности преступника и криминалистическая характеристика группового киндеппинга. *Право и политики*. 2001. № 10. С. 52

містить чіткі вказівки на способи вчинення колабораційної діяльності. Тобто способу відводиться визначаюча роль.

Саме зі способу вчинення колабораційної діяльності розпочнемо дослідження криміналістичної характеристики даного виду кримінального правопорушення.

Отже, спосіб вчинення кримінального правопорушення є одним із основних елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. Він являє собою комплекс (систему) об'єктивно і суб'єктивно детермінованих дій по підготовці, вчиненню та приховувані кримінального правопорушення, які відповідають загальному злочинному наміру та досягненню поставленої мети¹³. Як правило, спосіб завчасно ретельно планується та готується.

Існує загальна модель вчинення кримінального правопорушення:

- 1) дії з підготовки до вчинення кримінального правопорушення, які можна розділити: на дії з формування злочинної групи; вибір об'єкта злочину та збір інформації про нього; розподіл ролей;
- 2) безпосередня реалізація злочинного замаху;
- 3) приховування кримінального правопорушення.

Модель колабораційної діяльності супроводжуються тривалою у часі активною формою та у певних частинах диспозицій, відрізняється лише останнім елементом – приховуванням кримінального правопорушення. Так, в диспозиціях частин першої, другої, та п'ятої статті 111-1 КК України спосіб вчинення колабораційної діяльності публічний, що фактично унеможлиблює приховування кримінального правопорушення. Натомість частини третя, четверта, шоста, сьома та восьма статі 111-1 КК України повністю відповідають загальній моделі підготовки вчинення кримінального правопорушення, більш того частини третя та шоста статті 111-1 КК України в своїй диспозиції прямо вказують на спосіб вчинення аналізованого кримінального правопорушення шляхом вчинення дій направлених на «.....унікнення нею відповідальності...», тобто шляхом приховування¹⁴.

¹³ Соколова Я.А. К вопросу об элементах криминалистической характеристики преступлений, связанных с незаконным лишением свободы. *Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий наук. збірник* / Під ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац. юр. академія України. 1999. Вип. 37. С. 224

¹⁴ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Зако-нодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n698> (дата звернення: 15.08.2022)

Етап підготовки незалежно від способів вчинення колабораційної діяльності, в більшості випадків реалізовується в умовах жорсткої конспірації. Підготовка до вчинення колабораційної діяльності характеризується діями з розробки плану та/або підшукування співучасників (вербування). Для вербування обирають найбільш підготовлених, на думку організатора осіб (чому передусе вивчення відповідної особи, а саме її ідеологічних та психологічних станів та/або доведення особи до необхідного ідеологічного та психологічного стану). Так, зокрема, здійснюється вербування шляхом обіцянки з надання матеріальної винагороди, обіцянки працевлаштування на керівних посадах та працевлаштування взагалі, навіюванням (тобто надання інформації таким чином, щоб особа була переконана у величчї російського народу та/або перебуванням «російського миру» на окупованій території України «назавжди» (у випадках вербування осіб на вже окупованих територіях) тощо. Вербування насамперед проводиться шляхом встановлення безпосереднього контакту під час особистої зустрічі, невиключено що і шляхом встановлення дружніх відносин та/або завдяки дружнім відносинам нерідко і за допомогою відносин підпорядкованості, або опосередкованого – з використанням соціальних мереж.

До етапу підготовки також відноситься розподіл завдань між завербованими особами, які і виступають колаборантами, інструктаж щодо їх дій в різних, можливих ситуаціях та дії з забезпечення агітаційними матеріалами, підготовкою тексту промов, виступів тощо.

Розглядаючи *спосіб вчинення* колабораційної діяльності необхідно звернути увагу, що стаття 111-1 КК України надає виключний перелік способів вчинення колабораційної діяльності. Зокрема способами вчинення колабораційної діяльності є:

1. Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України (частина перша статті 111-1 КК України);

2. Публічне встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України (частина перша статті 111-1 КК України);

3. Публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора (частина перша статті 111-1 КК України);

4. Публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора(частина перша статті 111-1 КК України).

5. Публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території України (частина друга статті 111-1 КК України);

6. Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (частина третя статті 111-1 КК України);

7. Дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти(частина третя статті 111-1 КК України);

8. Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора (частина четверта статті 111-1 КК України);

9. Проведення господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (частина четверта статті 111-1 КК України);

10. Добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (частина п'ята статті 111-1 КК України);

11. Добровільне обрання до незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (частина п'ята статті 111-1 КК України);

12. Участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (частина п'ята статті 111-1 КК України);

13 Публічні заклики до проведення незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (частина п'ята статті 111-1 КК України);

14. Організація та проведення заходів політичного характеру у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради (частина шоста статті 111-1 КК України);

15. Здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради (частина шоста статті 111-1 КК України);

16. Активна участь заходах з організації та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради (частина шоста статті 111-1 КК України);

17. Добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових створених на тимчасово окупованій території (частина сьома статті 111-1 КК України);

18. Добровільне зайняття громадянином України посади в правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території (частина сьома статті 111-1 КК України);

19. Добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора (частина сьома статті 111-1 КК України);

20. Надання незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України (частина сьома статті 111-1 КК України);

21. Вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій статті 111-1 КК України, дій або прийняття рішень, що призвели до

загибелі людей або настання інших тяжких наслідків (частина восьма статті 111-1 КК України).

Проведений нами аналіз повідомлень про підозру у вчиненні кримінального правопорушення за ознаками статті 111-1 КК України на сайті Офісу Генерального прокурора свідчить, про те, що найбільш поширеною кваліфікацією кримінальних правопорушень наразі є частини п'ята та сьома статті 111-1 КК України, а саме: добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора; добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України.

Діями по прихованню колабораційної діяльності найчастіше є:

- залякування очевидців/свідків тощо;
- анонімність (розповсюдження необхідної інформації через інтернет, шляхом реєстрації акаунтів на підставних осіб; взлом сторінок реальних людей та відповідне розповсюдження інформації від їхнього імені; через створення так званих сторінок «двійників» існуючих людей, активістів тощо; обмеження доступу до певних сторінок, або подальша їх видалення тощо). Звернемо увагу, що наведений спосіб з приховання колабораційної діяльності може і виступати засобом вчинення аналізованого кримінального правопорушення;
- використання підроблених документів, в тому числі посвідчуючих особу (зокрема виготовлення (отримання) підробного паспорту зі зміною прізвища, ім'я по-батькові);
- дії зі знищення предмета або предметів злочинного посягання (у разі передання інформації, тощо);
- невиключено, що це можуть бути інсценовані алібі (наприклад: посилення, що запис публічного звернення сфальсифікований шляхом накладання звукової доріжки тощо, з відповідним наданням підтверджуючих документів, що підозрювана/обвинувачена особа у цей час перебувала у іншому місці);

– використання під час спілкування псевдонімів, позивних (у разі передачі матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території тощо);

– відмова від юридичного оформлення договорів, у разі провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території.

Перелік дій з приховування колабораційної діяльності не є вичепним і можуть бути багатоваріантними.

3. Інші елементи криміналістичної характеристики колабораційної діяльності

Будь-яке кримінальне правопорушення являє собою конкретний акт вольової поведінки в формі дії чи бездіяльності. При розробці криміналістичної характеристики будь-якого виду кримінальних правопорушень важливу роль відіграють типові дані про час, місце і обстановку їх вчинення, адже вони являють собою також обставини, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню (ст. 91 КПК)¹⁵. Так час, місце і обстановка вчинення кримінального правопорушення має кримінально – правове, процесуальне і криміналістичне значення.

Як зазначає О. В. Кузьменко «місцем вчинення» даного кримінального правопорушення, на нашу думку, може бути вся територія України під час агресії. Однак, найбільш типовими та розповсюдженими для колабораційної діяльності є, на жаль, території, що тимчасово окуповані державою-агресором¹⁶. Але, ми вважаємо, що О. В. Кузьменко загально визначив місце вчинення колабораційної діяльності. Вважаємо, що у випадку вчинення аналізованого кримінального правопорушення «місце вчинення» виступає як багатоаспектне і містить у собі різноманітні критерії:

– адміністративно – територіальні (наразі найбільш актуальними є окуповані території України, як і вся територія України). В чинному законодавстві України наразі наявне наступне визначення «тимчасово окупована Російською Федерацією територія України (тимчасово

¹⁵ Олішевський В.В. Криміналістична характеристика викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів. *Право і безпека*. 2004. № 4. С. 90.

¹⁶ Кузьменко О.В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. С. 336.

окупована територія) – це частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації Російської Федерації»¹⁷;

– географічні (публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, як і інші публічні заклики, які виступають способом вчинення колабораційної діяльності можуть провадитись за межами території України через мережу інтернет, засоби масової інформації тощо);

– характеризуючі соціальне призначення певного місця (приміщення шкіл, садочків, університетів, судів та інші приміщення органів державної влади, місцевого самоврядування тощо);

– юридичні, які характеризують статус організації, яка є місцем вчинення кримінального правопорушення (наприклад Генічеська міська рада або виконавчий комітет сільської ради, установа виконання покарань (та відповідно її повне найменування)

– та інші критерії.

Колабораціоніст реалізуючі даний вид кримінального правопорушення не може втілити свій злочинний намір без взаємодії з об'єктами і предметами оточуючого середовища. У цей процес він втягує окремі елементи середовища, що його оточує, які потім свідомо й цілеспрямовано перетворюються та використовуються ним для досягнення злочинного результату. Ці елементи виступають знаряддями вчинення кримінального правопорушення. Під знаряддями слід розуміти матеріальні речі і предмети, що використовуються для вчинення колабораційних дій і мають прямий зв'язок зі способом вчинення кримінального правопорушення, а під засобами – речі, предмети і процеси, які використовуються під час вчинення колабораціонізму для створення необхідних умов

¹⁷ Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України. Закон України від 21.04.2022 № 2217-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#n173> (дата звернення: 21.08.2022)

реалізації злочинного наміру та опосередковано пов'язані зі способом кримінального правопорушення¹⁸.

Знаряддя і засоби – важливий слідоутворюючий елемент у механізмі кримінального правопорушення, який залишає в процесі взаємодії зі слідосприймаючим об'єктом матеріальні і ідеальні сліди – відображення¹⁹.

Що стосується *засобів* злочинного посягання, то відповідно до примітки до ст. 111-1 КК України до них можна віднести засоби масової інформації, мережу Інтернет окрім того на нашу думку до засобів можна віднести засоби зв'язку та мобільні комунікації (групи в Telegram, Viber тощо). *Знаряддя* в механізмі вчинення колабораційної діяльності, в контексті статті 111-1 КК України не суттєві під час кваліфікації злочинного діяння, але до них можна віднести агітаційні плакати, банери тощо.

Цілком зрозумілими є те, що *час* вчинення даного кримінального правопорушення буде співпадати з часом збройної агресії проти України та часом окупації її територій²⁰. Так, при досудовому розслідуванні колабораційної діяльності істотне значення має час, а саме для визначення кваліфікації за відповідною частиною статтею 111-1 КК України коли правопорушення вчиняється на окупованій території або під час збройної агресії проти України (тобто проміжок часу починає свій відлік саме з моменту окупації відповідної території та/або під час збройної агресії проти України), та спосіб вчинення правоопорушення у диспозиції передбачає його вчинення саме на такій території. В інших частинах диспозиції статті 111-1 КК України час значення не має.

Загалом за тривалістю часу колабораційна діяльність може бути як досить тривала (декілька діб, місяців або навіть років), так і досить короткочасна (декілька годин, 20 хвилин тощо). Звернему увагу, що тривалість часу, протягом якого здійснюється колабораційна діяльність не впливає на кваліфікацію вчиненого.

¹⁸ Олішевський В.В. Криміналістична характеристика викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів. *Право і безпека*. 2004. № 4. С. 90.

¹⁹ Тищенко В.В. Обстановка вчинення корисливо – насильницьких злочинів як елемент їх криміналістичної характеристики. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2. С. 41.

²⁰ Кузьменко О.В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022 С. 339.

У рамках нашого аналізу повідомлень про підозру у вчиненні кримінального правопорушення за ознаками статті 111-1 КК України розміщених у публічному доступі на сайті Офісу Генерального прокурора. У 100% повідомлень про підозру не встановлено точного часу вчинення колабораційної діяльності. Натомість вказано лише приблизний час.

Момент закінчення аналізованого кримінального правопорушення цілком залежить від способу вчинення колабораційної діяльності. Так наприклад моментом закінчення публічного заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, буде саме такий публічний виступ для невизначеного кола осіб (це може бути мітинг, збори тощо), або як зафіксовано в примітці до статті 111-1 КК України з моменту виставлення такого заклику у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації. Моментом закінчення вчинення колабораційної діяльності способом щодо зайняття посад буде саме день призначення на таку посаду, тобто момент коли особа фактично приступила до виконання певних посадових обов'язків.

Час і місце вчинення кримінального правопорушення в широкому розуміння являють собою самостійні категорії кримінального, кримінально – процесуального права і криміналістики. Разом з тим вони – невід'ємні компоненти обстановки вчинення кримінального правопорушення, тому встановлення часу і місця вчинення злочинної діяльності є одночасно є елементом процесу визначення обстановки колабораційної діяльності.

У правовій літературі під *обстановкою вчинення кримінального правопорушення* розуміють систему взаємозалежних і взаємодіючих об'єктів, процесів і явищ, які характеризують умови місця і часу, речовини, метеорологічні, фізико – хімічні й інші фактори, особливості поведінки учасників подій та інші обставини об'єктивної дійсності, що впливають на спосіб і механізм вчинення злочинного діяння²¹. Іншими словами обстановка вчинення кримінального правопорушення – життєва ситуація, яка включає в

²¹ Олішевський В.В. Розслідування та попередження викрадення людини, вчинене з корисливих мотивів: дис... канд. юрид. Наук: 12.00.09. Харків., 2005. С. 59.

себе просторово – часову характеристику події, умов оточуючого середовища, різні обставини, що сприяють або перешкоджають діям учасників злочинного посягання.

Обстановка вчинення колабораційної діяльності включає в себе: кількісний та якісний склад правопорушників; час і місце вчинення злочинної діяльності; способи вчинення колабораційної діяльності; характеристику засобів, використаних при вчиненні аналізованого правопорушення (інтернет, мобільні комунікації та інше), тощо.

Обстановка вчинення колабораційної діяльності пов'язана найтіснішим способом (суворої кореляції) з часом, місцем та способом вчинення вказаного кримінального правопорушення. Однак докладніше ці зв'язки варто розглядати щодо кожного способу окремо у поєднанні з переліченими елементами, оскільки характер цих зв'язків залежить, насамперед, від особливостей етапу, стосовно якого вони розглядаються.

Одним з основних елементів криміналістичної характеристики є *слідова картина*. Поняття сліду – одне з центральних у криміналістиці. Проблематику вчення про сліди розробляли такі криміналісти, як І. Н. Якимов, І. Ф. Крилов, С. М. Потапов, Б. І. Шевченко, Л. К. Литвиненко, Г. Л. Грановський, М. Я. Сегай, Р. С. Белкін, Б. М. Комаринець, А. І. Вінберг та ін. Вивчення механізмів слідоутворення та їх результатів має метою отримати доказову інформацію про слідоутворюючий об'єкт, його дії або дії з ним, що призвели до утворення сліду. Природа інформації, носіями якої виступають об'єкти слідоутворення, різна. Слідоутворюючий (відображуваний) об'єкт є носієм безпосередньої, первісної інформації, що виражається в сукупності властивих йому індивідуальних і стійких властивостей та ознак. Слідосприймаючий (відображаючий) об'єкт – носій відображеної, похідної від першого об'єкта «вторинної» інформації, що виникла внаслідок їхнього контакту, взаємодії. У результаті встановлюється причинно-наслідковий зв'язок між ними на підставі їх зв'язку з подією. Однак, слідосприймаючий об'єкт несе інформацію не тільки про відображений об'єкт, а й про механізм слідоутворення. У цьому випадку відображуваний об'єкт є засобом передачі інформації про спосіб, а через нього – і про суб'єкт дії²² [58, с. 110].

Дослідження слідової картини кримінального правопорушення має важливе значення для розслідування будь-якого злочинного

²² Костенко М.В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: Дис... канд. юрид. Наук: 12.00.09. Харків., 2003. С. 110.

посягання, оскільки вона безпосередньо пов'язана з іншими елементами його криміналістичної характеристики, зокрема особою злочинця, обстановкою та способами його вчинення і відіграє важливу роль, оскільки має організаційне і тактичне значення в процесі розслідування.

Колабораційна діяльність є подією матеріального світу, про що свідчить наявність певної сукупності слідів, які виникають в результаті змін в органічній та неорганічній природі. В криміналістичній науці такі відображення поділяються на матеріальні (виникають як результат взаємодії різних об'єктів) та ідеальні (суб'єктивні образи об'єктивної дійсності, відображені в пам'яті людини).

Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики має важливе значення, оскільки вивчення слідів дає змогу визначити спосіб та механізм учинення кримінального правопорушення, спосіб його приховання, особу злочинця (в тому числі наявність організованої злочинної групи), знаряддя вчинення кримінального правопорушення, в тому числі встановити ряд обставин під час розслідування кримінальних правопорушень, викрити неправдиві показання свідка або злочинця, приховані ним речові докази кримінального правопорушення.

Беззаперечним є факт наявності зв'язку між джерелами інформації та слідами кримінального правопорушення. За своєю сутністю інформація може вважатися доказом, у тому випадку, якщо вона використовується у сфері судочинства та набуває ознак належності, допустимості та достовірності. Інформація є загальним поняттям, яке характеризують і відомості, і фактичні дані, і відомості про фактичні дані. А до сфери доказування потрапляє саме та частка інформації, яка є процесуально необхідною у відповідному кримінальному провадженні та відповідає критеріям доказів. Тобто інформація може встановлювати і факт, і відомості про факт²³.

Особливістю слідової картини колабораційної діяльності, є те що доказовою інформацією здебільшого виступають відомості про факт, тобто інформація отримана з мережі інтернет, засобів масової інформації, з груп мобільних комунікацій (в Telegram, Viber тощо) або інформація отримана шляхом контррозвідки. Тобто, центральним елементом слідової картини виступає сама інформація.

²³ Ткач О.В. Слідова картина як джерело доказової інформації при розслідуванні правопорушень недоторканості приватного житла. *Вісник кримінального судочинства*. № 4. 2015 С. 193.

Під час дослідження криміналістичної характеристики колабораційної діяльності потрібна саме криміналістично значуща інформація. Криміналістична інформація це така інформація яка підтверджує факт колабораційної діяльності, а не інформація про можливі ознаки.

Відволікаючись від основного викладу необхідно звернути увагу на те, що наразі великих труднощів викликає спроможність здійснення слідчих та оперативно – розшукових дій по збору доказової інформації на окупованій території України та і загалом відсутності досвіду роботи в умовах збройного конфлікту (і це не дивлячись на те, що гібридна війна на території України з 2014 року). Вказаний фактор впливає на високий ступень інформаційної невизначеності, пов'язаний з дефіцитом доказової та орієнтуючої інформації. І наразі саме така інформація, здебільшого, стає приводом до порушення кримінальних проваджень за статтею 111-1 КК України.

Інформаційне відбиття слідової картини під час вчинення колабораційних дій кореляційно залежить від способу вчинення такої злочинної діяльності. Тому слідову картину необхідно досліджувати у взаємозв'язку зі способом вчинення напідставі матеріалів кримінальних проваджень, що наразі не є можливим.

Загалом можна відмітити, що слідова картина колабораційної діяльності відбивається як в матеріальній дійсності так і ідеальній.

Основними компонентами існування (відображення) матеріальної інформації є: матеріальні носії; спосіб матеріального перетворення та відображення інформації; спосіб формального перетворення інформації. В матеріальній дійсності джералами такої інформації можуть бути:

- відеозаписи відповідних колабораційних дій у засобах масової інформації, мережі інтернет, в мобільних комунікаціях; крім того це може бути як стрім, так і інформація на носіях (флешки, пам'ять телефонів тощо);

- накази про прийняття на роботу до військово-цивільної адміністрації держави агресора та інших незаконно створених органів, та формувань тощо;

- контроль та запис переговорів, отримання інформації про абонентів чи абонентських пристроїв тощо);

- господарські договори суб'єктів господарювання з представницькими органами держави агресора тощо

- та інше.

Необхідно звернути увагу, що інформація розміщена в мережі інтернет, які і загалом комп'ютерна інформація мають свою специфіку і може бути знищена, несанкціоновано модифікована, блокована тощо. Тому, за для збереження доказової інформації її необхідно негайно копіювати, скачувати тощо на інші матеріальні носії в рамках кримінального – провадження.

Ідеальні сліди (сліди пам'яті, психічні відображення, уявні образи) тобто інформація, яка наявна у свідомості свідків, очевидців тощо. Вказана інформація не доступна до безпосереднього сприйняття слідчим. Її зміст можливо розкрити шляхом опитувань, допитів свідків, очевидців, обвинуваченого чи інших «носіїв» такої інформації.

Результати кожного злочинного діяння містять в собі сліди особистості, яка вчинила це кримінальне правопорушення, а саме: відомості про деякі його соціально-психологічні якості, про злочинний досвід, професію, спеціальні знання, стать, вік, тощо.

Взаємодії цих даних про *особу кримінального правопорушника* з виявленими даними про спосіб вчинення, механізми і обстановки вчинення кримінального правопорушення складає нову самостійну інформацію, яка дозволяє більш повніше визначити оптимальні напрямки методів досудового розслідування. Саме з цієї причини особистість кримінального правопорушника виступає самостійними об'єктом криміналістичного вивчення, а відомості про неї – вагомий елементом криміналістичної характеристики кримінального правопорушення.

За для дослідження особи – колабораціоніста нами проаналізовано понад 200 повідомлень про підозру про вчинення кримінального правопорушення за ознаками статті 111-1 КК України, які наявні в загальному доступі на сайті офісу Генерального прокурора України. Наслідками нашого аналізу стали наступні показники осіб, яким пред'явлено підозру у вчинення кримінального правопорушення за статтею 111-1 КК України :

1. Віковий цenz:

Роки народження	Кількість осіб	% співвідношення
1965-1969	50 осіб	25%
1970-1980	100 осіб	50%
1981-1990	42 особи	21 %
1991-1999	8 осіб	4%

2. Стать:

Стать	Кількість осіб	% співвідношення
Жіноча	72 особи	36%
Чоловіча	128 осіб	64%

3. Сфера професійної діяльності:

Сфера діяльності	Кількість осіб	% співвідношення
Освіта	20 осіб	10%
Державна служба та органи місцевого самоврядування	50 осіб	25%
Правоохоронні органи (зокрема працівники ГУНП, ДФС, пенітенціарної служби тощо)	48 особа	24 %
Представники суб'єктів господарювання (зокрема працівники обленерго, укрпошти, лікарень, приватних юридичних осіб публічного права, тощо)	44 особи	22%
Інше (особи без встановленого місця роботи)	38 осіб	38%

4. Наявність освіти:

Освіта:	Кількість осіб	% співвідношення
Повна вища	188 осіб	94%
Середня	12 осіб	6%
Повна загальна	-	-

Зазначене наше мікродослідження показало невтішні показники в сфері професійної зайнятості потенційних²⁴ осіб – колаборантів, а саме 46 % – це особи, які присягали на вірність народу України. Тобто, у зазначених осіб були ідеологічні сумніви чи певна невизначеність у своїй громадянській позиції (не виключаємо, що у вказаних осіб наявні інші суб'єктивні причини). Можливо вказані особи піддалися психологічному впливу, на кшталт зміни ідеологічних та психологічних станів та/або доведення особи до необхідного ідеологічного та психологічного стану. В тому числі і переконанням у перебуванні «російського миру» на окупованій території України «назавжди» тощо. Загалом наразі дослідити мотиви та їх цільовий зміст не має можливості.

²⁴ Використовуємо слово потенційних, у зв'язку з тим, що нами досліджувались пред'явлені підозри у вчиненні злочину, а не вироки суду.

Однак правильне встановлення мотиву колабораційної діяльності, на нашу думку, має важливе значення для вирішення питання про наявність або відсутність умисної вини, визначення ступеню суспільної небезпечності як самого діяння, так і особи, що його вчинила, для індивідуалізації покарання та відмежування даного кримінального правопорушення від інших складів кримінальних правопорушень. Оскільки, вважаємо, що основна мета (або усвідомлення) має бути направлена на підрив основ національної безпеки України.

Також невтішним показником є те, що у більшості підозрюваних (94%) наявна вища освіта. Окрім того більшість осіб, потенційних колабораціоністів, раніше не судимі.

Так, серед осіб потенційних колабораціоністів домінують чоловіки – 64%, які займають здебільшого посади в незаконно створених правоохоронних органах, органах місцевого самоврядування та керівні посади в утворених суб'єктах господарювання (ТЕЦ, обленерго тощо). Жінки, яким повідомлено про підозру у вчиненні колабораційної діяльності, здебільшого займають посади в органах місцевого самоврядування, закладах освіти та такі які здійснюють публічні заперечення військової агресії (так звані жінки – блогерши).

Найбільш криміногеним, за нашим дослідженням, є вік від 42 до 52 років (50%), від 53 до 57 років (25%), від 32 років до 41 року (21%). Решта припадає на інші вікові категорії осіб правопорушників. Неповнолітніх серед досліджуваних осіб не виявлено.

Якщо розглядати підозрюваних за національною належністю, то серед злочинців: 100,0% – українці, які вчинили кримінальне правопорушення у регіоні свого проживання.

Загалом, особа – колабораціоніст законодавцем визначена відповідно до способів вчинення колабораційної діяльності, а саме: 1) громадянин України (ч. 1-3, 5, 7 та 8 ст. 111-1 КК України); 2) іноземець чи особа без громадянства (ч. 4, 6 та 8 ст. 111-1 КК України); 3) юридична особа (вчинення будь-якої з зазначених протизаконних дій від імені юридичної особи її уповноваженою особою)²⁵.

²⁵ Кузьменко О.В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. С. 339.

ВИСНОВКИ

Таким чином, підводячи підсумки необхідно зауважити, що до елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності можна віднести: данні про спосіб, знаряддя, засоби, час, місце, обстановку, сліди, механізм вчинення кримінального правопорушення, особу кримінального правопорушника.

Криміналістична модель вчинення колабораційної діяльності супроводжуються тривалою у часі активною формою та у більшості способів вчинення визначених диспозицією статті 111-1 КК України відповідає загальній моделі вчинення кримінального правопорушення і складається з дій по підготовці, вчиненню та приховуванню злочинної діяльності. Так, лише в диспозиціях частин першої, другої, та п'ятої статті 111-1 КК України спосіб вчинення колабораційної діяльності публічний, що фактично унеможлиблює приховування кримінального правопорушення.

Етап підготовки незалежно від способів вчинення колабораційної діяльності, в більшості випадків реалізовується в умовах жорсткої конспірації та характеризується діями з розробки плану та/або підшукування співучасників (вербування). Вербування насамперед проводиться шляхом встановлення безпосереднього контакту під час особистої зустрічі, або опосередкованого – з використанням соціальних мереж.

Способи вчинення колабораційної діяльності перелічені у статті 111-1 КК України і є вичерпними.

Дії по прихованню колабораційної діяльності можуть бути багатоваріантними. Нами виокремлено наступні дії по приховуванню колабораційної діяльності; залякування очевидців/свідків тощо; анонімність (розповсюдження необхідної інформації через інтернет, шляхом реєстрації акаунтів на підставних осіб; взлом сторінок реальних людей та відповідне розповсюдження інформації від їхнього імені; через створення так званих сторінок «двійників» існуючих людей, активістів тощо; обмеження доступу до певних сторінок, або подальша їх видалення тощо); використання піддроблених документів, в тому числі посвідчуючих особу; відмова від юридичного оформлення договорів, у разі провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території.

Місцем вчинення даного кримінального правопорушення, може бути як вся територія України під час агресії, та/або окупована

територія України та території інших країн. Загалом нами розглянуто багатоаспектний підхід до визначення місця вчинення колабораційної діяльності.

До засобів злочинного посягання можна віднести засоби масової інформації, мережу Інтернет та мобільні комунікації (групи в Telegram, Viber тощо). Знаряддя в механізмі вчинення колабораційної діяльності, в контексті статті 111-1 КК України не суттєві під час кваліфікації злочинного діяння.

Час вчинення даного кримінального правопорушення буде співпадати з часом збройної агресії проти України та часом окупації її територій.

Особливістю слідової картини колабораційної діяльності, є те що доказовою інформацією здебільшого виступають відомості про факт, тобто інформація отримана з мережі інтернет, засобів масової інформації, з груп мобільних комунікацій (в Telegram, Viber тощо) або інформація отримана шляхом контррозвідки. Тобто, центральним елементом слідової картини виступає сама інформація.

Потенційні колабораціоністи, це здебільшого чоловіки, старше 30 років у більшості випадків працівники правоохоронних органів, державні службовці та працівники органів місцевого самоврядування (в тому числі і колишні).

АНОТАЦІЯ

В монографії автором досліджується криміналістична характеристика статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність». Зокрема обґрунтовано необхідність криміналістичних досліджень колабораційної діяльності. Встановлено, що криміналістична характеристика колабористичної діяльності як основа побудови вихідних засад системи методологічних рекомендацій щодо досудового розслідування цього кримінального правопорушення посідає важливе місце у науці і практичній діяльності.

В рамках розгляду криміналістичної характеристики колабораційної діяльності розглянуто такі елементи елементи як: данні про спосіб, знаряддя, засоби, час, місце, обстановку, сліди, особу колабораціоніста. Закцентовано увагу на способах підготовки та приховування колабораційної діяльності. Розглянуто визначені у статті 111-1 КК України способи здійснення вказаного кримінального правопорушення. Багатоаспектно розглянуто місце вчинення колабораційної діяльності. Також проведено попереднє дослідження щодо криміналістичної характеристики потенційної

особи колаборанта на основі наявних на сайті Офіса Генерального прокурора повідомлень про пред'явлення підозри.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Весельский В. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 86-114.
2. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений. Харьков, 1965. 125 с.
3. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення: Дис... канд. юрид. Наук: 12.00.09. Харків. 2003. 227 с.
4. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька.– 2-ге вид., перероблене і доповнене. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 728 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n698> (дата звернення: 15.08.2022)
6. Кузнецов А.Г., Иванов Л.Н., Волков А.С. Роль всестороннего изучения личности преступника и криминалистическая характеристика группового киднепинга. *Право и политики*. 2001. № 10. С. 51 – 60.
7. Кузьменко О.В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022 С. 336 – 339. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.60>
8. Олішевський В.В. Криміналістична характеристика викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів. *Право і безпека*. 2004. № 4. С. 87 – 96.
9. Олішевський В.В. Розслідування та попередження викрадення людини, вчинене з корисливих мотивів: дис... канд. юрид. Наук: 12.00.09. Харків. 2005. 213 с.
10. Оржинська Е.І. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. *Jurnalul juridictional: teorie și practică*. 2021, № 1 (47). С. 99-102
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України. Закон України від 21.04.2022 № 2217-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#n173> (дата звернення: 21.08.2022).

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14.04.2022 № 2198-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стан. Закон України від 24.03.2022 № 2160-IX. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

15. Сайт Офіс Генерального прокурора. URL <https://www.gp.gov.ua/>

16. Соколова Я. А. К вопросу об элементах криминалистической характеристики преступлений, связанных с незаконным лишением свободы. *Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий наук. збірник* / Під ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац. юр. академія України. 1999 Вип. 37. С. 220 – 225.

17. Тіщенко В. В. Обстановка вчинення корисливо – насильницьких злочинів як елемент їх криміналістичної характеристики. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2. С. 41 – 47

18. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: Монографія. Одеська національна юридична академія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

19. Ткач О. В. Слідова критика як джерело доказової інформації при розслідуванні правопорушень недоторканості приватного житла. *Вісник кримінального судочинства*. № 4. 2015 С. 192-197.

20. Чорний Р. Л. Проблеми поняття злочинів, передбачених у розділі І Особливої частини КК України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. № . 2. С. 346-357.

Information about the authors:

Orzhynska Elvira Ihorivna,

Candidate of Sciences of Law,

Associate Professor at the Department of Professional
and Special Disciplines

Kherson Faculty Odessa State University of Internal Affairs

1, Uspenska str., Odessa, 65000, Ukraine